

**ÜMUMPEDAQOJİ PROBLEMLƏR
GENERAL PEDAGOGICAL PROBLEMS
ОБЩЕПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ**

UOT 37.1

İlham Ağaqardaş oğlu Cavadov

*Azərbaycan Respublikasının Təhsil İnstitutunun direktor müavini,
pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru, dosent
<https://orcid.org/0009-0004-8522-320X>
E-mail: i.cavadov@arti.edu.az
[https://doi.org/10.69682/arti.2026.93\(1\).8-14](https://doi.org/10.69682/arti.2026.93(1).8-14)*

**MÜƏLLİMİN PEDAQOJİ FƏALİYYƏTİNİN VƏ PEŞƏKARLIQ SƏVİYYƏSİNİN
TƏHSİLİN KEYFİYYƏTİNƏ TƏSİRİ**

Ilham Agagardash Javadov

*deputy director of the Institute of Education of the Republic of Azerbaijan,
doctor of philosophy in pedagogy, Associate Professor*

**THE IMPACT OF A TEACHER'S PEDAGOGICAL PRACTICE AND PROFESSIONAL
COMPETENCE ON THE QUALITY OF EDUCATION**

Ильхам Агагардаш оглы Джавадов

*заместитель директора Института Образования Азербайджанской Республики,
доктор философии по педагогике, доцент*

**ВЛИЯНИЕ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УЧИТЕЛЯ И УРОВНЯ ЕГО
ПРОФЕССИОНАЛИЗМА НА КАЧЕСТВО ОБРАЗОВАНИЯ**

Xülasə. Məqalədə müasir Azərbaycanın ümumtəhsil məktəblərində müəllimin rolu, pedaqoji fəaliyyətinin mahiyyəti və peşəkarlıq səviyyəsinə təsir edən əsas amillər tədqiq edilmişdir. Aparılmış təhlildə müəllimin yalnız bilik verən deyil, eyni zamanda şagirdlərin dünyagörüşünü, düşüncə tərzini, davranış və dəyərlərini formalaşdıran aparıcı şəxs olması vurğulanmışdır. Müəllimin yüksək elmi biliklərlə yanaşı, milli-mənəvi və əxlaqi dəyərlərə, humanist və demokratik dünyagörüşünə malik olması, şagirdlərin şəxsiyyət kimi inkişafı və yaradıcı düşüncə bacarıqlarının formalaşması üçün əsas şərt kimi qoyulmuşdur.

Təhsil sahəsində insan resurslarının müasirləşdirilməsi dövlət strategiyasının prioritet istiqamətlərindən biridir. Təhsilalanların nailiyyətləri müəllimin akademik bacarıqları, tədris təcrübəsi və peşəkarlıq səviyyəsi ilə sıx bağlıdır. Professor Ə.Ə. Ağayevin fikrincə, təhsilin keyfiyyətinə nail olmaq üçün müəllimin milli, mənəvi və əxlaqi dəyərlərə sahib olmaqla bərabər həm də yüksək peşə biliklərinə malik olması vacibdir. Professor Ə.Ə. Əlizadə isə müəllimin pedaqoji ustalığını təlimin keyfiyyətinə təsir edən başlıca amil kimi qiymətləndirir.

Təhlillərin nəticəsində, təhsilin keyfiyyətinin birbaşa müəllimin peşəkarlığından və pedaqoji ustalığından asılı olduğu qənaətinə gəlinmişdir. Müasir müəllim sadəcə bilik ötürən deyil, həm də istiqamətləndirən, yolgöstərən, fərdi xüsusiyyətləri nəzərə alaraq innovativ üsullardan istifadə etməklə təlimi fərdiləşdirən şəxsdir. Onun məqsədi şagirdlərə bərabər təlim şəraiti yaratmaq, motivasiyanı təmin etmək və müasir biliklərlə təchiz olunmuş vətəndaşlar yetişdirməkdir. Beləliklə, müəllimin peşəkarlığı, pedaqoji ustalığı və şəxsi keyfiyyətləri təhsil prosesinin keyfiyyətinə birbaşa təsir göstərir və müasir təhsilin əsas hərəkətverici qüvvəsi kimi çıxış edir.

Açar sözlər: *təhsilin keyfiyyəti, pedaqoji fəaliyyət, təlim prosesi, keyfiyyət təminatı, müəllim fəaliyyəti*

Abstract. The thesis investigates the role of the teacher, the nature of their pedagogical activity, and the main factors influencing their level of professionalism in the general education schools of modern Azerbaijan. The analysis conducted highlights that the teacher is not only a transmitter of knowledge but also a key figure who shapes pupils' worldview, mindset, behaviour, and values. It is posited that alongside high

academic knowledge, a teacher must possess national-moral and ethical values, and a humanist and democratic worldview, as a key prerequisite for the development of pupils as individuals and the formation of their creative thinking skills.

The modernisation of human resources in the education sector is one of the priority directions of the state strategy. The achievements of learners are closely linked to the teacher's academic skills, teaching experience and level of professionalism. According to professor A.A. Agayev, to achieve quality education, it is essential for a teacher to possess not only national, moral and ethical values, but also high professional knowledge. Professor A.A. Alizadeh, for his part, assesses a teacher's pedagogical mastery as the primary factor influencing the quality of instruction.

As a result of the study, it has been concluded that the quality of education directly depends on the teacher's professionalism and pedagogical mastery. The modern teacher is not merely a transmitter of knowledge, but also a guide and mentor who personalises learning by using innovative methods that take individual characteristics into account. Their aim is to create equal learning opportunities for pupils, ensure motivation, and nurture citizens equipped with modern knowledge. Thus, a teacher's professionalism, pedagogical mastery, and personal qualities directly influence the quality of the educational process and serve as the primary driving force of modern education.

Keywords: *quality of education, pedagogical activity, teaching process, quality assurance, teacher activity*

Аннотация. В статье исследуется роль учителя в современных азербайджанских общеобразовательных школах, сущность его педагогической деятельности и основные факторы, влияющие на уровень профессионализма. В проведенном анализе подчеркивается, что учитель является не только носителем знаний, но и ведущей фигурой в формировании мировоззрения, образа мышления, поведения и ценностей учащихся. Владение учителем национально-духовными и моральными ценностями, гуманистическим и демократическим мировоззрением, наряду с высокими научными знаниями, ставится в качестве базового условия развития учащихся как личностей и формирования навыков творческого мышления. Модернизация кадрового потенциала в сфере образования является одним из приоритетных направлений государственной стратегии.

Достижения обучающихся тесно связаны с академическими умениями, педагогическим опытом и уровнем профессионализма учителя. По мнению профессора А.А. Агаева, для достижения качества образования важно, чтобы учитель не только обладал национальными, духовными и нравственными ценностями, но и имел высокие профессиональные знания. Профессор А.А. Ализаде оценивает педагогическое мастерство учителя как основной фактор, влияющий на качество образования.

В результате анализа сделан вывод о том, что качество образования напрямую зависит от профессионализма и педагогического мастерства учителя. Современный учитель - это не просто носитель знаний, но и наставник, направляющий и показывающий путь, который, учитывая индивидуальные особенности учащихся, использует инновационные методы и тем самым персонализирует обучение. Его цель – создание равных условий обучения для учащихся, обеспечение мотивации и воспитание граждан, вооружённых современными знаниями. Таким образом, профессионализм, педагогическое мастерство и личностные качества учителя напрямую влияют на качество образовательного процесса и выступают главной движущей силой современного образования.

Ключевые слова: *качество образования, педагогическая деятельность, учебный процесс, обеспечение качества, деятельность учителя*

GİRİŞ

Qloballaşan dünyada ümumtəhsil məktəblərinin işinin səmərəli təşkil olunmasının ən mühüm şərtlərindən biri müəllimlərin öz ixtisasını və onun tədrisi metodikasını mükəmməl bilməklə yanaşı, həm də hərtərəfli bilik, bacarığa və müsbət insani keyfiyyətlərə malik olmasıdır. Bu gün Azərbaycan təhsilinin dünya təhsilinə inteqrasiya olunduğu bir şəraitdə müəllimlərin üzərinə daha çox məsuliyyət düşür. Hər bir müəllim öz elmi-pedaqoji və peşə ixtisas səviyyəsini əvvəlki illərdən daha çox artırmağın qayğısına qal-

malı, ənənəvi təlim metodları ilə kifayətlənməməli, yeni pedaqoji texnologiyalardan milli-mənəvi, ümumbəşəri zəmində günün tələblərinə müvafiq istifadənin əlverişli yollarını axtarmalı və əməli işində tətbiq etməlidir. Çünki, təhsilin keyfiyyəti bilavasitə müəllimin yaradıcı potensialından, peşəkarlıq səviyyəsindən, yeni təlim və pedaqoji texnologiyaların tədris prosesinə tətbiqindən çox asılıdır.

MATERİALLAR VƏ METODLAR

Müasir Azərbaycan ümumtəhsil məktəblərinin cəmiyyətin günü-gündən dəyişən ehtiyac

və tələbləri səviyyəsində modernləşdirildiyi bir şəraitdə təlim-tərbiyə prosesinin səmərəli təşkili və idarə olunmasında müəllimlərin rolu danılmazdır. Çünki tədris prosesində müəllimlər şagirdlərə müvafiq elm sahələrinə uyğun bilik və bacarıqlar öyrətməklə bərabər həm də onların dünyagörüşünü, düşüncə tərzini, davranış və dəyərlərini formalaşdıran peşəkarlardır. Bu baxımdan müəllimlər yüksək elmi biliklərə sahib olmaqla yanaşı, həm də humanist və demokratik dünyagörüşünə malik olmalıdırlar.

Məhz belə olan halda, şagirdlərin şəxsiyyət kimi qəbul olunması, onların müstəqil düşüncə və yaradıcı fəaliyyət bacarıqlarının formalaşması mümkün olur. Bunun üçün müəllimlər öz fəaliyyətlərinin planlaşdırılmasında və təşkilində təlimin əsas vəzifələrinə (öyrədici, inkişafetdirici və tərbiyəedici) istinad etməlidir. Çünki müəllimin fəaliyyətində təlimin bu üç əsas vəzifəsi birgə reallaşdırlarsa müasir dövrün tələblərinə cavab verən şəxsiyyət yetişdirmək olar. Əks təqdirdə şagird şəxsiyyətinin inkişafı birtərəfli gedəcək, dövlətin təhsil qarşısında qoyduğu tələb, cəmiyyətin təhsildən gözləntiləri təmin olunmayacaq. Yekunda haqlı olaraq cəmiyyətdə təhsilin keyfiyyətinin müasir dövrün dəyişən ehtiyac və tələblərinə cavab vermədiyi fikri formalaşacaqdır.

“Azərbaycan Respublikasında təhsilin inkişafı üzrə Dövlət Strategiyası”nda ikinci strateji istiqamət təhsil sahəsində insan resurslarının müasirləşdirilməsini nəzərdə tutur [1]. Təhsil alanların savadlı və səriştəli mütəxəssis kimi formalaşması isə müəllimin akademik bacarıqlarından, tədris təcrübəsindən və peşəkarlıq səviyyəsindən asılı olub təhsilalanların nailiyyətləri ilə sıx əlaqəlidir. Məhz buna görə də son illərdə dövlət səviyyəsində müəllim nüfuzunun və onların peşəkarlıq səviyyəsinin yüksəldilməsi, eləcə də istedadlı insanların müəllim peşəsinə cəlb edilməsi istiqamətində ciddi addımlar atılmışdır.

Məktəbdə təlim-tərbiyə prosesinin əsas hərəkətverici qüvvəsi olan müəllimlərin fəaliyyətinə verilən tələblər, onların peşəkarlıq səviyyəsinin qiymətləndirilməsi məsələsinə pedaqoji mətbuatda fərqli yanaşmalar mövcuddur.

Professor Ə.Ə. Ağayev hesab edir ki, “*yeni tələblərə cavab verən pedaqoji kadr olmadan təhsili yenilik səviyyəsinə qaldırmaq mümkün deyildir. Məktəb binasının olması, avadanlıqlarla təchizat, kompüter texnologiyasının yerləşdirilməsi hələ hər şey deyil. Hər şey müəllimdən,*

təhsili idarə edən insanlardan, onların vətəndaşlıq amalından, ləyaqət, mənəviyyət, mədəniyyət və müasir tələblərə cavab verən peşə-ixtisas hazırlığından asılıdır.” [2, s. 83].

Göründüyü kimi illərin təcrübəsinə sahib pedaqoq alim Ə.Ə. Ağayev təlim prosesində uğurun açarı kimi müəllim amilinə xüsusi önəm verir. Alimin yanaşmasına görə müəllimin milli, mənəvi və əxlaqi dəyərləri onun peşə-ixtisas hazırlığından öndə gəlir. Bu yanaşma bizə dəməyə imkan verir ki, ahəngdar insanın - şəxsiyyətin yetişməsi üçün müəllim ilk öncə müsbət ümuminsani keyfiyyətlərə, sonra isə zəruri peşə bilik və bacarıqlarına sahib olmalıdır. Müəllimin missiyası cəmiyyət üçün hərtərəfli inkişaf etmiş şəxsiyyət formalaşdırmaq olduğundan, sözün həqiqi mənasında elə müəllim özü də hərtərəfli inkişaf etmiş, özünü daim təkmilləşdirməyə hazır olan şəxs olmalıdır. Çünki, qloballaşan müasir dünyada süni intellektin və kompüter texnologiyasının insan həyatına sürətlə sirayət etməsi günbəgün yeni biliklərin öyrənilməsini, milli-mənəvi və ümumbəşəri dəyərlər nəzərə alınmaqla tədris prosesində tətbiqini zəruri edir. Təbii ki, söylədiyimiz bu yanaşmaların tədris prosesində tətbiqi müəllimdən pedaqoji ustalığa tələb edir.

Görkəmli professor Ə.Ə. Əlizadə müəllim şəxsiyyətini məktəbdə əsas sima, təlim-tərbiyə prosesinin aparıcı qüvvəsi hesab edirdi. Alimin fikrincə, müəllimin pedaqoji ustalığı təlimin keyfiyyətinə təsir edən başlıca amillərdəndir. Pedaqoji ustalığa kifayət qədər formalaşmadıqda müəllimlər, xüsusilə gənc müəllimlər çox vaxt şagirdlərin müəyyən situasiyalarda necə hərəkət edəcəyini vaxtında müəyyən edə bilmir. Nəticədə şagirdin davranış və rəftarını, eləcə də onun keçirdiyi psixi halları adekvat qiymətləndirə bilmir [4, s. 268-269].

Buradan da göründüyü kimi, təhsilin keyfiyyəti müəllimin peşəkarlığından, onun pedaqoji ustalığından asılıdır. Ona görə də haqlı olaraq müəllim fəaliyyətinin qiymətləndirilməsində onun pedaqoji bilik və bacarıqları (pedaqoji, psixoloji və fənn bilikləri), şəxsi keyfiyyətləri (tolerantlıq, empatiya, əxlaqi, sosial, milli və bəşəri dəyərləri) ilə yanaşı, pedaqoji ustalığının da (sınıfdə pozitiv və konstruktiv mühit yaratmaq, fərqli təlim üsullarında istifadə etməklə sınıfdə fəal öyrənmənin təmin olunması və s.) diqqət mərkəzində saxlanması vacib şərtidir. Bu za-

man, tədris prosesində bərabərlik və humanizm bərqərar olar, nəticədə təhsilin keyfiyyətinin artırılması mümkün olar. Çünki, tədris prosesində müasir təlim üsullarını tətbiq etməklə müasir biliklər vermək, müasir düşüncəli vətəndaşlar yetişdirmək mümkündür. Bu gün müəllimin məqsədi sinifdə olan bütün şagirdlərə eyni təlim şəraiti yaratmaq, dərstdə onların fəallığını təmin etmək, səmərəli öyrənmələri üçün onlarda motivasiya yaratmaqdır. Ənənəvi yanaşmada olduğu kimi bu gün müəllim sadəcə olaraq bilikləri ötürən yox, eyni zamanda istiqamətləndirən, yol göstərən, sərbəst öyrənməyə şərait yaradan bir şəxsdir.

Professor M.İ. İlyasov *“Müasir təhsil: ənənədən innovasiyaya”* adlı monoqrafiyasında müəllim aşağıda qeyd olunan bir sıra peşə bacarıqlarını və keyfiyyətləri önə çəkilir. Tədqiqatçının yanaşmasına görə, müəllim:

- təhsilin məzmununun şəxsiyyətyönümlü-
yünü təmin etmə;
- pedaqoji prosesdə təhsilalanların fərdi
xüsusiyyətlərini nəzərə alma və təlimi diferen-
siallaşdırılma;
- innovativ metodlardan və yeni təlim tex-
nologiyalarından istifadə;
- kreativ düşüncə, təhsilin məqsəd və vəzi-
fələrini dərk etmə;
- təlimin məzmununu dərinlən mənimsə-
mə, pedaqoji prosesin tamlığına nail olma;
- özünütəhsil, özünütəkmilləşdirmə meyli-
nin olması;
- öz nüfuzunun yüksək olmasına çalışma
və buna xələl gətirə biləcək hər bir şeyə qarşı
mübariz olma bacarıqlarına sahib olmalıdır [5,
s. 206-212].

Müəllimin sadalanan peşə bacarıqları və keyfiyyətləri göstərir ki, müəllim təhsil siyasəti-
ni dərinlən anlamalı, daim yenilikləri izləməli
və öyrənməli, əldə etdiyi bilik və bacarıqları isə
öz tədris fəaliyyətində yaradıcı və çevik şəkildə
tətbiq etməlidir. Belə olan halda həm müəllimin
peşəkarlığı, həm də təhsil prosesinin keyfiyyəti
yüksəlir.

Buradan da göründüyü kimi alimlər müəllim fəaliyyətini çoxşaxəli bir proses olmaqla, şagird şəxsiyyətinin formalaşmasında həlledici amil kimi dəyərləndirilir.

Elmi-metodik ədəbiyyatın təhlili nəticəsində belə qənaətə gəlmək olar ki, müəllim təhsil prosesinin əsas simasıdır. Onun pedaqoji

fəaliyyəti və peşəkarlıq səviyyəsi təhsilin keyfiyyətinə təsir edən əsas amil kimi dəyərləndirilir. Müəllimin yeniliyə açıq olması və onu öz işində yaradıcılıqla tətbiq etməsi müasir cəmiyyətin ehtiyac və tələblərinə cavab verən şəxsiyyətin formalaşmasına geniş imkanlar açar. Təhsilin keyfiyyəti bilavasitə müəllimin yaradıcı potensialından, peşəkarlıq səviyyəsindən, yeni pedaqoji texnologiyaların tədris prosesinə tətbiqindən çox asılıdır. Ona görə də müəllimin peşəkarlıq səviyyəsinin və pedaqoji fəaliyyətinin keyfiyyət göstəriciləri müəyyənləşdirilərkən onun şəxsi keyfiyyətləri, pedaqoji bacarıqları, dərslər dediyi şagirdlərin nailiyyətləri və müasir təlim texnologiyalarına yiyələnmə səviyyəsi, onları öz işində tətbiq etmə bacarığı nəzərə alınmalıdır.

NƏTİCƏLƏR

Beləliklə, aparılmış təhlillərin nəticəsi olaraq deyə bilərik ki, ümumtəhsil məktəblərində müəllimin pedaqoji fəaliyyətinin və peşəkarlıq səviyyəsinin davamlı inkişafı üçün aşağıdakı başlıca istiqamətlər həmişə diqqət mərkəzində saxlanılmalıdır:

1. Məktəbdə təlim-tərbiyə işinə rəhbərlik və pedaqoji monitoring planlaşdırılarkən məktəbin direktoru əsas diqqətini müəllimin elmi-pedaqoji və metodik hazırlığının artırılmasına yönəltməlidir. Qeyd etmək lazımdır ki, təlim işində məktəbdaxili monitoring təkcə onu nəzərdə tutmur ki, müəllimin dərslərinin və işinin nöqsanları müəyyən edilsin, eyni zamanda həm onu aradan qaldırmaq üçün müəyyən göstərişlər verilməli, həm də rast gəlinə biləcək çətinliklərin, nöqsanların bir daha baş verməməsi üçün əvvəlcədən müvafiq tədbirlərin görülməsi ilə bağlı tövsiyələr verilməlidir.

2. Məktəbin başlıca məsələlərindən biri də şagirdlərin bilik və bacarıq səviyyəsinin, eyni zamanda fərdi keyfiyyətinin inkişafı olduğundan müəllim fəaliyyətinin səmərəlilik meyarı kimi bu cəhətin də nəzərə alınması vacibdir. Çünki, məktəbdə təlim-tərbiyə işinin səviyyəsi və pedaqoji fəaliyyətin səmərəsi birbaşa olaraq müəllimin peşəkarlıq dərəcəsi, pedaqoji ustalığından və şagirdlərlə iş prosesində tətbiq etdiyi metodların səmərəliliyindən asılıdır.

3. Müəllimin təlim fəaliyyətinin keyfiyyətinin əsas göstəricilərindən biri kimi onun məktəb sənədlərini işləmə səviyyəsidir. Məktəbdə gündəlik dərslər planlarının, sinif jurnalının və

məktəbli kitabçasının mövcud təlimata uyğun işlənilməsi müəllimlərin pedaqoji fəaliyyətinin və peşəkarlıq səviyyəsinin sistemli, məsuliyyətli və şəffaf şəkildə həyata keçirildiyini göstərən əsas göstəricilərdən biri hesab olunur. Bu sənədlərin düzgün aparılması həm tədris prosesinin keyfiyyətinə, həm də müəllimin metodik səriştəsinə birbaşa təsir göstərir.

4. Müəllimin şəxsi təhsili, müasir dərəcə verilən tələbləri nəzəri cəhətdən bilmələri, həmçinin biliklərin təlim prosesinə tətbiqi, dərş prosesində təlimin texniki vasitələrindən istifadə bacarığı və tədris vaxtından səmərəli istifadəsi təlimin keyfiyyətinin artırılmasında mühüm şərtədir. Bunların vaxtında həyata keçirilməsi pedaqoji kollektivin təlim-tərbiyə işinin təşkilində olan məktəbdaxili nöqsanların və bu nöqsanları doğuran səbəblərin vaxtında aşkara çıxararaq aradan qaldırılmasına imkan verir.

5. Təlimin səmərəli təşkili, mənimsəmənin keyfiyyəti müəllimin nitq və ünsiyyət bacarıqlarından da çox asılıdır. Müəllimin nitqi şagirdlər üçün aydın, səlis və rəvan olmalıdır. Müəllim qısa, məntiqi və ifadəli danışmağı bacarmalıdır. Müəllimin nitqi aydın, rəhbərli olmasa o, şagirdləri biliklərin əsasları ilə silahlandırma bilməz. Nitq qabiliyyəti müəllimlik peşəsinin güzgüsüdür. Müəllimin fikirləri şagirdlərə aydın çatdırma bilməsi, onlarda təlimə maraq oyadır, şagirdlərin dərş başa düşməsinə asanlaşdırır.

6. Məktəbdə təlim prosesinin səmərəsi müəllimin bilik, bacarıq və pedaqoji səriştəsi ilə yanaşı, həm də onun şəxsiyyətinin müsbət mənaəvi-əxlaqi keyfiyyətləri ilə də bilavasitə əlaqədardır. Müəllimin şəxsi mədəniyyəti onun biliyində, qabaqcıl təcrübəyə yiyələnməsində, hərtərəfli nəzəri və praktik hazırlığında özünü göstərir. Müəllim yüksək mədəniyyətə malik olmalıdır, oturuşunda, duruşunda, cəmiyyətdə davranışında, insanlarla ünsiyyətində nümunə olmalıdır. Müəllim pak, təmiz əxlaq sahibi olmalıdır.

7. Müəllimlərin yaradıcı və qabaqcıl təcrübəni öyrənmək məqsədilə elmi-praktik konfranslarda iştirakı, pedaqoji mətbuatda çıxışları, fənn proqramlarının, dərş vəsaitlərinin, dərşliklərin və metodik tövsiyələrin tərtibində iştirakı ümumtəhsil məktəblərində təlimin keyfiyyətinə müsbət təsir edir. Çünki, müəllimlər bu fəaliyyətlər vasitəsilə öz pedaqoji dünyagörüşlərini genişləndirir, yeni metod və texnologiyaları mənimsəyir və əldə etdikləri bilik və bacarıqları

dərş prosesinə tətbiq etməklə təlimin səmərəliliyini artırır.

8. Ümumtəhsil məktəblərində müəllimin fəaliyyətinin güzgüsü dərş hesab edilir. Bu mənada ümumtəhsil məktəblərində təlim-tərbiyə prosesinin əsas formalarından biri kimi müəllimlərin peşəkarlıq səviyyəsinin yüksəldilməsi və qabaqcıl təcrübənin öyrənilməsi və yayılması istiqamətində mühüm vasitələrdən biri olan açıq dərşlərin təşkilidir. Ona görə də dərşin düzgün təşkili zamanı təlimdə müsbət nəticələr əldə edilir. Bu baxımdan açıq dərşlərin təşkili və keçirilməsi mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Açıq dərşlər təlimin keyfiyyətini, müəllimin pedaqoji fəaliyyətini və şagirdlərin biliklərə yiyələnmə səviyyəsini müəyyən etməkdə məktəbdaxili monitorinqin ən yaxşı forması sayılır. Açıq dərşlərin təşkili müəllimin pedaqoji fəaliyyətində olan nöqsanları vaxtında aşkara çıxararaq aradan qaldırmağa kömək edir. Açıq dərşlərin təşkilində və dinlənilməsində məktəbin direktoru, müavirləri, fənn metodbirləşmələrinin rəhbərləri və məktəbin qabaqcıl təcrübəli müəllimləri də iştirak etməlidir. Çünki açıq dərşlərin keçirilməsində məqsəd yalnız dərşin metodik cəhətdən necə təşkil edildiyini və müəllimin konkret bir dərş necə aparmasını müəyyən etməkdən ibarət deyil, həm də bütövlükdə dərş prosesində müəllimin pedaqoji səriştəsinin təcrübəli müəllimlər tərəfindən müşahidə edilməsidir. Təcrübəli müəllimlərin də açıq dərşlərinin təşkilinin böyük əhəmiyyəti vardır. Belə halda təcrübəli müəllimlərin köməyi ilə gənc müəllimlərə praktik surətdə dərşə verilən tələblərə necə əməl etməyi öyrətmək olur. Açıq dərşlər dinlənildikdən sonra müəllimlərə göstərişlər verməklə yanaşı, məktəbin təcrübəli müəllimlərinin iş təcrübəsini də nümunə göstərmək lazımdır. Açıq dərşlərin bu cür planlaşdırılması bir növ həm özünəmənzərdir, həm də müəllimin bacarığı, dərş zamanı istifadə etdiyi tədris üsulları və şagirdlərin bilik səviyyəsi haqqında obyektiv fikir deməyə məktəb rəhbərliyinə imkan verir. Əlbəttə ki, dərş dinlənildikdən sonra müəllimin dərş fəaliyyəti fənn metodbirləşmələrində və yaxud direktoryanı müşavirədə müzakirəyə çıxarılmalıdır.

MÜZAKİRƏ

Ümumi təhsildə keyfiyyətə nail olmaq üçün ali təhsil müəssisələri tərəfindən ilkin pedaqoji kadr hazırlığı proqramlarında yuxarıda qeyd olunan başlıca istiqamətlərin diqqət mər-

kəzində saxlanması vacib şərtidir. İstər sinfin idarə olunması, istər məktəb sənədlərinin aparılması, istərsə də müəllim-şagird-valideyn əməkdaşlığının səmərəli şəkildə qurulması üçün müəllimin pedaqoji fəaliyyətinin və peşəkarlıq səviyyəsinin davamlı inkişafı məktəb rəhbərlərinin və təhsili idarəedənlərin daim diqqət mərkəzində olmalıdır.

Professorlar Ə.Ə. Ağayev [2], Ə.Ə. Əlizadə [6], M.İ. İlyasov [7] tərəfindən aparılan tədqiqatlar göstərir ki, müəllimlərin pedaqoji bilik və ustalıq məktəbdə təlim-təربiyə prosesinin keyfiyyətinə birbaşa təsir edir. Bizim nəticələrimiz bu yanaşmanı təsdiqləyir və göstərir ki, yalnız akademik biliklər deyil, həm də müəllimin milli-mənəvi və əxlaqi keyfiyyətləri şagirdlərin şəxsiyyət kimi inkişafında həlledici rol oynayır. Övvəlki işlərdə daha çox müəllimlərin fənn biliklərinin, innovativ metodlardan istifadə və fərdi yanaşma bacarıqlarının əhəmiyyəti vurğulanırdı, lakin bizim tədqiqat müəllimlərin peşəkar bacarıqlarının artırılması məqsədilə görülməsi zəruri olan metodik və pedaqoji tədbirlər təklif edir. Bu fərq müasir texnologiyaların təhsilə daxil olması və şagirdlərin fərdi ehtiyaclarının artması ilə izah olunur. Beləliklə, işimiz həm mövcud bilikləri təsdiqləyir, həm də müəllim fəaliyyətinin çoxfunksiyalı aspektlərini vurğulayaraq bu sahəyə yeni töhfələr verir.

Fikrimizcə, müəllimlərin peşəkar inkişafı məqsədilə təşkil olunan ixtisasartırma kurslarının plan və proqramları tədqiq olunan problem baxımından ətraflı şəkildə təhlil olunmalı, geniş tədqiqata cəlb olunmalıdır. Çünki bu gün peşəkar inkişaf kursları ehtiyaclara görə müəyyən edilməlidir. Bu ehtiyaclarda bizim tədqiqat nəticəsində təklif etdiyimiz istiqamətlər üzrə aparılmış təhlillərə əsaslanmalıdır. Hər bir məktəb rəhbəri (direktor və direktor müavinləri) öz məktəbində çalışan müəllimlərin qeyd olunan aspektlərdən fəaliyyətlərini təhlil etməli, təhlillərin əsasında müəllimlərin peşəkar inkişaf ehtiyacları müəyyən olunmalıdır.

Ümumilikdə, tədqiqatın nəticələri göstərdi ki, müəllimlərin peşəkarlıq səviyyəsinin və pedaqoji fəaliyyətinin davamlı inkişafının təmin olunması şagirdlərin təlim nəticələrinin yaxşılaşdırılmasına və təhsilin keyfiyyətinin yüksəldilməsinə mühüm təsir göstərir. İnzibati dəstək, tədris resurslarından sistemli və məqsədyönlü istifadə, eləcə də müəllimlərin peşəkar inkişaf

proseslərinə aktiv cəlb olunması məktəblərdə təhsilin keyfiyyətinə bilavasitə təsir edən səmərəli öyrənmə mexanizmlərinin müəyyən olunmasına şərait yaradır. Bütün bu tapıntılar müəllimlərin peşəkar bacarıqlarının inkişaf etdirilməsinə sistemli yanaşmanın vacibliyini təsdiqləyir.

YEKUN NƏTİCƏ

Beləliklə, araşdırmalar göstərir ki, ümum-təhsil məktəblərində müəllimin pedaqoji fəaliyyətinin və peşəkarlıq səviyyəsinin davamlı inkişafı yuxarıda qeyd olunan başlıca istiqamətlərin ardıcıl və sistemli şəkildə həyata keçirilməsi üçün ölkədə ilkin müəllim hazırlığına diqqət artırılmalı, pedaqoji ixtisaslarda təhsil almaq istəyən abituriyentin şəxsi keyfiyyətləri, peşəyə maraq və motivasiyası qiymətləndirilməlidir. Pedaqoji fəaliyyətə maraq və həvəsin olması müəllimin təlim-təربiyə işində yüksək müvəffəqiyyətlər əldə etməsinə zəmin yaradır. Müəllim peşəsi tələb edir ki, bu sahədə çalışan insanlar peşəsini ürəkdən sevsinlər, yüksək ixtisas hazırlığına malik olmaqla yanaşı, həm də uşaq psixologiyasını dərinlən bilsinlər. Müəllim öz şagirdi üçün şəxsi nümunə olduğu kimi direktor da hər işində rəhbərlik etdiyi kollektivin üzvləri üçün şəxsi nümunə olmalıdır.

Ali təhsil müəssisələrində pedaqoji kadr hazırlığı sahəsində pedaqoji-psixoloji və fənlərin tədrisi metodikasının integrativ tədrisinə üstünlük verilməli, tədris proqramına pedaqoji-psixoloji, metodik aspektdə dövrün tələbinə uyğun fənlər daxil edilməlidir. Eyni zamanda müəllim hazırlığının əsas istiqamətlərindən biri kimi pedaqoji təcrübəyə xüsusi diqqət yetirilməli, bu sahədə beynəlxalq təcrübəyə, xüsusilə də Türkiyə təcrübəsinə istinad edilməlidir.

Problemə aktuallığı. Rəqəmsal texnologiyaların geniş vüsət aldığı müasir şəraitdə müəllimin rolu sadəcə bilik ötürücüsü olmaqdan çıxaraq, öyrənmə prosesinin əsas bələdçisinə və fasilitatoruna çevrilmişdir. Müəllimin peşəkar kompetensiyaları şagirdlərin potensialının üzə çıxarılmasında, onların tənqidi təfəkkürünün inkişafında və bütövlükdə təhsilin keyfiyyətinin yüksəldilməsində həlledici strateji faktor kimi çıxış edir. Buna görə də müəllimin peşəkar inkişafı və metodik hazırlığı təhsil sisteminin rəqabətə davamlılığının təmin edilməsində prioritet istiqamətdir.

Problemə elmi yeniliyi. Tədqiqat nəticəsində pedaqoji kadr hazırlığı sahəsində elmi-pedaqoji ədəbiyyatda müxtəlif fikirlər ortaya çıxmışdır ki, bu da problemin araşdırılmasının konseptual yeniliyini şərtləndirir.

Problemin praktik əhəmiyyəti. Elmi məqalədə təklif olunan ideyalardan, müddəalardan və nəticələrdən pedaqoji kadr hazırlığı sahəsində metodik vasitələrin, monoqrafiyaların hazırlanmasında, müəllimlərin ixtisasartırma proqramlarının təkmilləşdirilməsində, habelə ümumi təhsil müəssisələrində təlimin keyfiyyətinin monitorinqi və qiymətləndirilməsi prosesində istifadə oluna bilər.

Ədəbiyyat

1. Azərbaycan Respublikasında təhsilin inkişafı üzrə Dövlət Strategiyası // Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 24 oktyabr 2013-cü il tarixli Sərəncamı ilə təsdiq edilmişdir. <https://president.az/az/articles/view/9779>
2. Ağayev, Ə.Ə. Təlim prosesi: ənənə və müasirlik / Ə.Ə. Ağayev. – Bakı: Adiloğlu, –2006. – 138 s.
3. Cavadov, İ.A. Müəllimin peşəkarlıq səviyyəsinin və fəaliyyətinin pedaqoji monitorinqi // – Bakı: Təhsil, mədəniyyət incəsənət, –2005. № 1 (21), – s. 14-16.
4. Джавадов, И.А. (2025) Влияние использования инновационных технологий на управление качеством образования в общеобразовательных школах // – Краснодар: Успехи гуманитарных наук, № 3, – с. 164-169.
5. Cavadov, İ.A. Təhsilin keyfiyyəti: məktəbdaxili idarəetmənin yeni prioritetləri // – Bakı: ARTPI-nin Elmi əsərləri, –2025. № 4, – s. 27-31. DOI: 10.69682/arti.2025.92(4).27-31
6. Əlizadə, Ə.Ə. Müasir Azərbaycan məktəbinin psixoloji problemləri / Ə.Ə. Əlizadə. –Bakı: Pedaqogika, 2004. – 432 s.
7. İlyasov, M.İ. Müasir təhsil: ənənədən innovasiyaya / M.İ. İlyasov. – Bakı: Elm və təhsil, 2021. – 376 s.

Redaksiyaya daxil olub: 03.02.2026